ISSN 2029-1701

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2011 (6) Scientific articles

VISUOMENĖS SAUGUMO TARPTAUTIŠKUMO ASPEKTAI

Egidijus Nedzinskas[1]

[1] *Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra*
V.Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303659
El. paštas: e.nedzinskas@mruni.eu

Antanas Janušauskas[2]

[2]*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Fizinio rengimo katedra*
Maironio g. 27, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303668
El. paštas: antanasjanusauskas@mruni.eu

Anotacija. Daugėjant tarptautinio pobūdžio nusikaltimams, iškilo būtinybė kurti bendras organizacijas, kurių tikslas – vienyti valstybes kovai su nusikalstamumu. Kiekvienoje valstybėje veikia skirtingos teisinės sistemos, skirtingos teisėsaugos institucijos, todėl itin sunku bendradarbiauti be koordinuojančių organizacijų, kurios pašalintų tuos neatitikimus. Panašaus pobūdžio tarptautinių organizacijų pagrindinis tikslas – per glaudų Europos Sąjungos valstybės narių bendradarbiavimą kovoti su tarptautinio pobūdžio nusikaltimais. Tam tikslui įkurta Europos Sąjungos teisėsaugos organizacija – Europolas. Jos tikslas didinti kompetentingų valstybių narių institucijų veiklos efektyvumą ir skatinti jų bendradarbiavimą kovojant su sunkiu tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu bei jų prevencijos srityje. Atliktu tyrimu nustatyta, kad tik vieningas visos Europos Sąjungas Europolo nacionalinių padalinių bendradarbiavimas, gali būti sėkmingas kelias kovoje su sunkiais tarptautinio pobūdžio nusikaltimais.

Pagrindinės sąvokos: Europolas, Šengeno erdvė, visuomenės saugumas, tarptautinis bendradarbiavimas, tarptautinio pobūdžio nusikaltimai.

ĮVADAS

Tarptautinis nusikalstamumas nėra naujas reiškinys ir, greičiausiai, yra toks pat senas, kaip ir pačios sienos tarp valstybių. Faktinis sienų buvimas pristabdydavo tarptautinio nusikalstamumo gaires, bet, esant Šengeno susitarimui, Europos Sąjungos (toliau – ES) narėms tarptautinio nusikalstamumo problema tik padidėjo. Tarptautinis nusikalstamumas, turėdamas palankias sąlygas augti ir tobulėti, tapo labai rimta ES problema[1].

ES institucijų kova su nusikalstamumu yra labai reikšminga ES politiniam ir ekonominiam gyvenimui. Tai sulaiko nusikalstamumo poveikį visuomenės saugumui ir tai yra demokratijos bei šalies ekonominio augimo garantas. Nusikalstamumas vis labiau

[1] A.J.Balzer. *International police cooperation: opportunities and obstacles*, 1996.

peržengia valstybines sienas, o su juo kovojančios institucijos turi prie to prisiderinti, bet kartu ir pralenkti nusikalstamumą, vis labiau einantį į tarptautinę erdvę.

Aktualumas. Pasirinkta straipsnio tema yra aktuali ne tik todėl, kad Lietuvai tapus ES ir jos institucijų lygiateise nare, tačiau didelę reikšmę šios temos aktualumui turi analogiškų analizių nebuvimas. Todėl būtent čia, kur tarptautinis nusikalstamumas įgauna vis didesnį mąstą, kovos su tarptautiniu nusikalstamumu problematika yra ypač aktuali tiek Lietuvai, tiek kitoms ES valstybėms, tad būtina skatinti bendradarbiavimo kanalus ir principus, kuriant bendradarbiavimo modelius kaip atsvarą vis modernėjančiam tarptautiniam nusikalstamumui.

Šiandien Lietuvos teisėsaugos pareigūnai nepakankamai dalinasi informacija apie nusikalstamų grupuočių judėjimą, tikslus ir bazes Lietuvoje, nusikaltimus, kuriuos padaro lietuvių tautybės piliečiai užsienyje. Tokią situaciją lemia tai, kad Lietuvai tapus ES nare, pareigūnams stinga įgūdžių kovoti su tarptautiniu nusikalstamumu. Visa tai sudaro nusikalstamoms grupuotėms saugią veikimo terpę ir galimybę Lietuvą naudoti kaip tam tikrą bazę savo būsimoms nusikalstamoms veikoms tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Be to, keičiantis informacija tarp Lietuvos ir ES teisėsaugos institucijų, statistinė informacija dažniausiai neatspindi realios situacijos, kadangi realiai padarytų nusikaltimų skaičius būna keliasdešimt kartų didesnis nei gauta pranešimų oficialiais kanalais.

Apie visuomenės saugumą tarptautiškumo kontekste ir kovą su tarptautinio pobūdžio nusikaltimais rašė ir šią problemą nagrinėjo šie autoriai: E.A.Nadelmann (1990)[2], S.Carlson, B.Zagaris (1991)[3], T.Bunyan (1993)[4], R.Wehner (1995)[5], A.J.Balzer. (1996). J.Sturm (1997)[6], J.Benyon (1997)[7], A.Fisahn (1998)[8], P.Thomas (1998),[9] Ch.Gusy, A.Gimbal (1999)[10],

[2] Nadelmann, E. A. *The role of the United States in the International Enforcement of criminal law.*/ Harvard International Law Journal. 1990. No. 31.

[3] Gerspacher, N. *International Police Cooperation: The roles of Interpol and Europol*. International Observer. 2004. No. 32.

[4] Bunyan, T. *Trevi, Europol and the European State, in: ders. (Hrsg.), Statewatching, Nottingham*, s.15/ 16ff. 1993.

[5] Wehner, R. *Die polizeiliche Zusammenarbeit zwischen den Schengen-Staaten unter besonderer Berücksichtigung des SIS, in: Alberto Achermann/Roland Bieber/Astrid Epiney/Ruth Werner (Hrsg.), Schengen und die Folgen. Der Abbau der Grenzkontrollen in Europa, Bern (Stämpfli),* 1995, s. 129-178, hier s. 135.

[6] Sturm, J. *Schengen – Europol – Interpol. Konkurrenz oder Partnerschaft?, in: Kriminalistik,* 1997. Nr. 51, s. 99-104, hier s. 102.

[7] Carlson, S.; Zagaris, B. *International Cooperation in Criminal Matters: Western Europe's International Approach to International Crime*. Nova Law Review, 1991. No.15.

[8] Fisahn, A. *Europol - Probleme der Kontrolle Kritische Justiz,* 1998.

[9] Thomas, P. *Die Verwirklichung des „Rechtsstaats" prinzips bei Europol, in: Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswisenschaft,* 1998, s. 441.

W.Bruggeman (2000)[11], W.Schomburg (2000)[12], H.Brady (2000)[13], M.Santiago (2000)[14], N.Lavranos (2003)[15], N.Gerspacher (2004)[16] W.Wagner (2004)[17], M.Bilius (2005)[18], M.Deflem (2006)[19], A.Panomariovas (2009)[20].

Tyrimo objektas: Europos Sąjungos institucijos, kovojančios su tarptautiniu nusikalstamumu.

Straipsnio tikslas: atlikti Europolo veiklos, kovoje su tarptautinio pobūdžio nusikaltimais, analizę.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti Europolo kovos su tarptautiniu nusikalstamumu teisinį reguliavimą;
- atskleisti informacijos apsikeitimo tarp Europolo ir jo Lietuvos Nacionalinio padalinio ir galimybes ir problemas.

Tyrimo metodai: šiame darbe naudoti mokslinės literatūros ir dokumentų analizės, statistinių duomenų analizės ir lyginamasis metodai. Taip pat naudotasi Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos norminiais aktais, oficialiuoju Europos Sąjungos ir kitais internetiniais tinklapiais.

TARPTAUTIŠKUMO EUROPOS SĄJUNGOJE TEISINIS REGULIAVIMAS

ES paprastai apibūdinama kaip ,,demokratinių Europos valstybių šeima, pasiryžusi veikti išvien taikos ir gerovės labui. Tai nėra nauja valstybė, pakeisianti esamas. Tačiau

[10] Gusy, Ch., Gimbal, A. *Rechtliche Schranken der polizeilichen Zusammenarbeit im Rahmen des Schengener Informationssystems, in: Manfred Baldus/Michael Soine (Hrsg.), Rechtsprobleme der internationalen polizeilichen Zusammenarbeit, Baden Baden (Nomos*), 1999, s. 124-144, hier s. 126.

[11] Bruggeman, W. *Europol - a european FBI in the making?* Lecture in Cicero Foundation Great Debate seminar ,,Justice and Home Affairs - How to Implement the Amsterdam Treaty"? 2000.

[12] Schomburg, W. *EUROJUST neben EUROPOL. Kooperation bei der Kooperation in Europa, in: Kriminalistik* 2000. Jg. 54, Nr. 1. s. 13-21.

[13] Brady, H. *Europol and the European Criminal Intelligence Model: A Non-state Response to Organized Crime*// Oxford Journals Policing Vol. 2, Issue 1, 2000, p. 103-109.

[14] Santiago, M. *Europol and Police Cooperation in Europe*. Vol. 11, 2000, p. 263.

[15] Lavranos, N. *Europol and the Fight Against Terrorism*. European Foreign Affairs Review, Vol. 8, 2003: 259-275.

[16] Benyon, J. *The developing system of police cooperation in the European Unijon* McDonald W. F. (ed.). Crime and law enforcement in the global village. Cincinnati, OH, Anderson, 1997.

[17] Wagner, W. *„Halt, Europol!" Probleme der europäischen Polizeikooperation für parlamentarische Kontrolle und Grundrechtsschutz*, 2004, HSFK-Report 15.

[18] Bilius, M. *Tarptautinis policijos bendradarbiavimas socialinio saugumo kontekste*. Jurisprudencija, 2005, 76 (68): 90-101.

[19] Deflem, M.,,*Europol and the Policing of International Terrorism: Counter – Terrorism in a Global Perspective*. Justice Quanterly, 2006. Vol. 23. Nr. 3.

[20] Panomariovas, A. *Žvalgybinė veikla ir žvalgybinės informacijos panaudojimas tiriant nusikalstamas veikas.* Mykolo Romerio universitetas, 2009.

ES nėra ir vien tik tarptautinio bendradarbiavimo organizacija“[21]. Taigi šią sąjungą galima įvardinti kaip unikalią, kadangi valstybes nares vienija bendrai įsteigtos institucijos, kurioms kiekviena valstybė perduoda dalį savo suvereniteto tam, kad kai kurie konkretūs bendro intereso klausimai būtų demokratiškai sprendžiami Europos lygmeniu. ES priima sprendimus trijose skirtingose politikos srityse, kurios dar vadinamos *„trimis ES ramsčiais“*:

Pirmasis ramstis – veikla, susijusi su Europos bendrijos steigimo sutartimi („EB sutartis“), apimant tokias Bendrijos politikos sritis kaip: aplinkos apsauga, žemės ūkis, prekybos ar ekonominiai klausimai.

Antrasis ir trečiasis ramsčiai - Bendroji užsienio ir saugumo politika (toliau - BUSP), policijos bei teismų bendradarbiavimas baudžiamosios teisės srityje. Reikėtų akcentuoti tai, kad šiame darbe pagrindinis yra trečiasis ramstis, kadangi būtent jo ribose ir nagrinėjamos ES institucijos kovai su tarptautiniu nusikalstamumu. Šis ramstis – tai policijos bei teismų tarptautiškumo bendradarbiavimas baudžiamosios teisės srityje, čia viską sprendžia Taryba, „kurioje valstybių ES narių teisingumo ir vidaus reikalų ministrai sprendimus priima absoliučia balsų dauguma“[22] .

Verta paminėti, kad ES tarptautiško bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityje pagrindinis tikslas yra stiprinti ne tik laisvės, bet ir saugumo bei teisingumo erdvę bendrijoje, kur „ginamos asmenų teisės ir laisvės bei efektyviai kovojama su nusikalstamumu“[23]. Šis bendradarbiavimas dar iki Lisabonos sutarties sudarymo buvo ES trečiojo ramsčio dalis. 1993 m. lapkričio 1 d. įsigaliojusi ES sutartis[24] numatė, kad priimant sprendimus reikalingas bendras visų valstybių sutarimas, t.y. trečiasis ramstis priklauso tarpvyriausybinio bendradarbiavimo sričiai.

Taigi, ES, siekdama užtikrinti reikiamą teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą tarp valstybių narių, įkūrė šias koordinuojančias institucijas: Europos policijos koledžas (toliau – CEPOL), Eurojust, Europos policijos biuras (toliau – Europolas), Kovos su sukčiavimu biuras (toliau – OLAF) ir Europos policijos vadovų darbo grupė (šiuo metu jos funkcijas yra perėmęs Operatyvinio bendradarbiavimo vidaus saugumo srityje nuolatinis komitetas (toliau – COSI). Visų tarptautinių organizacijų nagrinėjimas galėtų

[21] http://www.policija.lt/index.php?id=98 [Žiūrėta: 2011-09-30 d.]
[22] *Ibid*.
[23] *Ibid*.
[24] ES sutartis kitaip dar vadinama Mastrichto sutartimi.

būti atskirų tyrimų sritys, tačiau mes šiame straipsnyje analizuosime tik Europolo tarptautiškumo ir kovos su tarptautiniais nusikaltimais aspektus.

Taigi, Europolas įkurtas 1992 m. vasario 7 d. ES Mastricho sutartyje. Olandijoje, Hagos mieste įsikūrusi Europolo būstinė veiklą pradėjo vykdyti 1994 m. sausio 3 d. kaip Europolo narkotikų padalinys. Po kurio laiko veikla prasiplėtė ir imta kovoti su kitomis nusikalstamumo rūšimis. Europolo konvencija[25] (toliau – Konvencija) buvo patvirtinta visų šalių narių ir pradėjo galioti 1998 m. spalio 1 d. Europolas pradėjo veiklą visose jam pavestose srityse. Nuo 2002 m. sausio 1 d. Europolo įgaliojimai išplėsti, įtraukiant visas sunkias tarptautinio nusikalstamumo formas. Šiuo metu Europolo teisinis egzistavimo pagrindas yra 2009 m. balandžio 6 d. Tarybos sprendimas 2009/371/TVR dėl Europos policijos biuro (Europolo) įsteigimo[26].

Europolas – tai ES sutartyje numatytas Europos policijos biuras, kurio pagrindinis tikslas yra siekti, jog Europa taptų vieta, kurioje būtų saugu gyventi. ES valstybių narių teisėsaugos institucijos kovoja su tarptautiniu nusikalstamumu bei terorizmu.

Europolo tikslas, anot M.Biliaus (2005)[27], keistis kriminaline informacija aukščiausiu tarptautiškumo lygiu. Europolo priežiūroje yra informacinė sistema. Neabejotina, kad įvairių tarptautinių fenomenų analizei reikalinga duomenų bazė. Europolas organizuoja informacijos apie tarptautiniam visuomenės saugumui gresiantį pavojų keitimąsi, be to, analizuoja šią informaciją. Kriminalinės analizės yra viena iš perspektyviausių formų reaguojant į tarptautinį nusikalstamumą, nes šias analizes atlieka analitikai. Tuo tikslu renkama naujausia informacija, ji sisteminama naudojant naujausią techniką, rengiamos strategijos. Europolo kompetencijai priklauso sritys, susijusios su narkotikais, vogtų transporto priemonių paieška, terorizmu – Europolo kompetencija plečiasi į visas sritis, kurioje veikia organizuotas nusikalstamumas.

Europolas bendradarbiauja ne tik su 27 ES valstybėmis narėmis, tačiau palaiko tvirtus ryšius su kitomis ES nepriklausančiomis valstybėmis, tokiomis kaip JAV, Kanada, Australija, Norvegija. Europolo pareigūnai renka, skleidžia, analizuoja informaciją, derina operacijas, taip padėdami teisėsaugininkams, nes Europolo pareigūnai neturi arešto įgaliojimų. Teisėsaugininkai gautą informaciją naudoja nusikaltimų išaiškinimui, nusikaltėlių paieškoms ir baudimui bei galimų nusikaltimų padarymo sustabdymui. Sudaromos jungtinės tyrimo

[25] 2009 m. balandžio 6 d. Tarybos sprendimas 2009/371/TVR dėl Europos policijos biuro (Europolo) įsteigimo).
[26] *Ibid.*
[27] Bilius, M. *supra* note 18, p. 90-101.

grupės, kuriose dalyvauja Europolo ekspertai ir analitikai, padedantys tirti kriminalines bylas ES teritorijoje. Saugumo ir muitinės tarnyba, pasienio policija bei paprastoji policija sudaro Europolo personalą. Suvienyti skirtingų sričių teisėsaugos institucijų darbuotojai nepalieka terpės, kurioje galėtų būti sėkmingai padaromi nusikaltimai taip pat išvengiama informacijos neatitikimų[28].

Europole dirba Europolo ryšių palaikymo pareigūnai, kurie išrenkami ir paskiriami šiai veiklai ES valstybių narių bei ES nepriklausančių valstybių partnerių. Ryšių palaikymo pareigūnai garantuoja, kad tarpusavyje vyktų efektyvus pasitikėjimu ir sąžiningumu paremtas bendradarbiavimas.

Europolas – tai teisėsaugos operacijų rėmimo, informacijos apie nusikaltimus ir teisėsaugos kompetencijos centras, kurio veiklos pagrindas grindžiamas analize. Europole dirba nusikaltimų analitikai, kurie, pasitelkdami naujausias ir moderniausias priemones, remia valstybių narių tyrimus.

Turimos moderniausios duomenų bazės ir ryšių kanalai leidžia sparčiai ir, svarbiausia, saugiai ieškoti, kaupti ir sujungti informaciją. Telkiant, analizuojant ir dalinantis šia informacija yra keičiamasi dideliais informacijos kiekiais. Būtent todėl Europolas nustato aukščiausius duomenų saugojimo ir apsaugos standartus bei jų laikosi.

Kiekvienais metais padaromos nusikalstamos ir teroristinės veiklos orientuojasi į skirtingas sritis, todėl Europolas taiko lanksčias priemones kovai su nusikalstamumu. Tačiau yra sričių, kurioms, vis dėl to, yra taikoma pirmenybė ir jos beveik nekinta - dėmesys skiriamas tarptautinėms nusikaltėlių ir teroristų grupuotėms. Per ilgus darbo metus įgyta patirtis leidžia greičiau ir efektyviau išaiškinti nusikaltimus tokiose srityse kaip prekyba narkotikais, žmonėmis, neteisėta automobilių prekyba, pinigų padirbinėjimas ir plovimas. Pabrėžtina, kad Europolas yra pagrindinė institucija, kovojanti su euro valiutos padirbinėjimu.

Be išvardintų nusikaltimų, Europolas taip pat kovoja su finansiniais, kibernetiniais nusikaltimais bei nusikaltimais asmeniui. Tiriami nusikaltimai, padaromi gerai organizuotų nusikalstamų grupuočių, kurios darbuojasi keliose valstybėse narėse.

Europolas savo pagalbą teikia šiomis formomis[29]:

– padeda keistis informacija tarp Europolo ryšių palaikymo pareigūnų;
– teikia informaciją, kuri lengvina teisėsaugos operacijas;

[28] 2009 m. balandžio 6 d. Tarybos sprendimas 2009/371/TVR dėl Europos policijos biuro (Europolo) įsteigimo), *supra* note 26.
[29] 2009 m. balandžio 6 d. Tarybos sprendimas 2009/371/TVR dėl Europos policijos biuro (Europolo) įsteigimo). *supra* note 26.

- rengia strategines ataskaitas bei nusikalstamumo tyrimus, paremtus informacija ir žvalgybos duomenimis, pateiktais valstybių narių ir trečiųjų šalių;
- teikia profesines žinias ir techninę pagalbą tyrimams ir operacijoms, vykdomoms ES teritorijoje, prižiūrint ir teisiškai atsakant konkrečioms valstybėms narėms;
- aktyviai dalyvauja skatindamas nusikalstamumo tyrimus ir tyrimo metodų suderinimą valstybėse narėse.

Konevencijoje[30] numatyta, jog Europolas turi sukurti ir palaikyti kompiuterinę sistemą, kuri skirta informacijos įvedimui, prieigai ir analizei. Konvencijoje nustatytos griežtos ribos, susijusios su žmogaus teisėmis ir duomenų apsauga, kontrole, priežiūra ir saugumu. Europolo kompiuterinė sistema sudaryta iš trijų pagrindinių komponentų: informacinės sistemos; analizės sistemos; indeksų sistemos.

Europole dirba Europolo ryšių palaikymo pareigūnų, atstovaujančių įvairioms teisėsaugos institucijoms. Jie kartu su Europolo pareigūnais, analitikais ir kitais ekspertais teikia efektyvias, skubias ir daugiakalbes paslaugas 24 val. per parą. Jie pagrinde užsiima veikla susijusia su informacinių technologijų palaikymu. Po du duomenų apsaugos specialistus iš kiekvienos valstybės narės sudaro jungtinės priežiūros instituciją, kuri yra atsakinga už asmeninių duomenų, laikomų Europole, turinio ir panaudojimo stebėjimą ir priežiūrą.

Dar vienas svarbus aspektas – finansavimas. Taigi Europolą finansuoja valstybės narės, kurios skiria įmokas, priklausančias nuo jų bendro nacionalinio produkto. 2007 m. į biudžetą buvo surinkta 70,5 mln. eurų[31]. Valdyba turi vienbalsiai ir neginčijamai išrinkti Finansų kontrolierių, kuris būtų atsakingas už finansinių įsipareigojimų vykdymo bei išlaidų stebėjimą bei Europolo pajamų nustatymą ir surinkimą[32]. Akcentuotina tai, kad Europolas atskaitingas Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų tarybai, atsakančiai už Europolo veiklos kryptis ir kontrolę. Taryba skiria Europolo direktorių ir jo pavaduotojus, taip pat tvirtina organizacijos biudžetą. Ministrų tarybą sudaro visų valstybių narių atstovai. Europolo valdybą sudaro po vieną tikrąjį ir vieną pakaitinį atstovą iš kiekvienos valstybės narės. Europolo valdybos pagrindinė užduotis - prižiūrėti organizacijos veiklą.

[30] *Ibid.*

[31] http://www.policija.lt/index.php?id=2570 [Žiūrėta: 2011-09-30 d.]

[32] 2009 m. balandžio 6 d. Tarybos sprendimas 2009/371/TVR dėl Europos policijos biuro (Europolo) įsteigimo *supra* note 26.

Taigi galima teigti, kad Europolas yra tarptautinis tam tikras aukšto saugumo operatyvinės veiklos centras, kuriame per metus ištiriama apie 9 000 bylų. Tokių puikių rezultatų padeda pasiekti greitas pareigūnų reagavimas į situaciją ir aukštos kokybės analizė, o pats paslaugų centras dirba ištisą parą ir be laisvadienių. Svarbu akventuoti tai, kad Europole sudaromas sąlygos kartu dirbti teisėsaugos ekspertams iš visų ES šalių.

INFORMACIJOS APSIKEITIMO KOVOJANT SU TARPTAUTINIAIS NUSIKALTIMAIS GALIMYBĖS IR PROBLEMOS

Įkūrus tarptautines ES institucijas kovai su tarptautiniu nusikalstamumu, iškilo klausimas dėl informacijos apsikeitimo. Informacija XXI a. turi ypatingai didelę svarbą. Ne ką mažesnė jos svarba ir kovoje su tarptautiniu nusikalstamumu, užtikrinant visuomenės saugumą. Visgi, būdami ES nariais, vis tiek susiduriame su keliomis kolizijomis, kurios trukdo paprastai, greitai ir efektyviai keistis informacija. Viena iš jų yra šalių nacionalinė teisė. Šalys narės vis dar atsargiai žiūri į informacijos perdavimą centrinei institucijai – Europolui, ypač, kai tai liečia tos šalies piliečius.

Pastaruoju metu ES imasi aktyvesnių veiksmų, skatinančių keisti valstybių narių požiūrį į tradicinę žvalgybos institucijų valdomą žvalgybinę informaciją ir jos panaudojimą. Sudėtingi biurokratiniai, teisiniai, nacionaliniai šalių narių aparatai, nežiūrint paskirtų institucijų tarptautiniam bendradarbiavimui tarp šalių narių, vis „pakišdavo koją“, norint dalintis operatyvine informacija dėl tarptautinių nusikaltimų. Vienas rimčiausių pagalbininkų išspręsti šią problemą buvo 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Sąjungos Tarybos palaikymu priimtas pamatinis sprendimas, Nr. 2006/960/TVR „Dėl keitimosi informacija ir žvalgybos informacija tarp Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijų supaprastinamo“, kurio vienas pamatinių tikslų buvo pagerinti veiksmingą ir operatyvų keitimąsi informacija ir žvalgybos informacija tarp teisėsaugos institucijų, kuriam iki šiol labai dažnai trukdė formalios procedūros, administracinės struktūros ir teisinės kliūtys. Juo buvo palengvinta galimybė greitai ir veiksmingai keistis operatyvine informacija, siekiant nustatyti bei užkardyti nusikalstamas veiklas šalyse narėse. Visgi, pamatiniame sprendime Nr. 2006/960/TVR nebuvo nustatyta šalių narių pareiga[33].

Galime teigti, kad informacijos suteikimo klausimas, ir sprendimai kokią informaciją teikti kitoms valstybėms paliktas spręsti nacionaliniu lygmeniu. Kitu aspektu 2006/960/TVR pamatiniu sprendimu pripažįstama, kad ES esant laisvam judėjimui per valstybines sienas

[33] Panomariovas, A. *supra* note 20.

nusikaltimai seniai peržengė valstybines sienas ir veikia tarptautiniu mastu, o ši problema verčia ieškoti būdu kaip suderinti nacionalines teises su bendru ES interesu ir bendru visų narių interesu, taigi šis pamatinis sprendimas ir suteikia mums galimybę neatsilikti nuo tarptautiniu mastu plintančių nusikaltimų ES.

Nežiūrint to, pamatinis sprendimas Europolui suteikia prioritetinę reikšmę, tą galime pamatyti ir iš pamatinio sprendimo 2.5 punkto, kur nurodoma, kad visais atvejais, nežiūrint koks informacijos perdavimo kanalas buvo pasirinktas, jei informacijos turinys patenka į Europolo kompetencijos sritį, tokio prašymo su informaciją kopiją reikia atsiųsti jam[34].

ES pagrindinė institucija kovoje su tarptautiniu nusikalstamumu yra Europolas, tad, nagrinėjant jo bendradarbiavimo bei ryšių palaikymo funkcionavimo principus ir informacijos tėkmę šioje institucijoje, geriausiai suprasime ir visą mechanizmą, skirtą kovoti su tarptautiniu nusikalstamumu tiek ES, tiek už jos ribų. Pagrindinė informacijos tėkmė prasideda jos rinkimu vietiniu regioniniu lygiu. Kiekviena valstybė narė sukuria Europolo Nacionalinį vienetą, kuris sutiktų su tos šalies nacionaline teise, tai būtų tam tikra ryšių institucija, skirta keistis informacija tarptautiniu mastu. Atsižvelgiant į Konvenciją, valstybės narės yra įpareigotos sukurti ir išlaikyti tą Nacionalinį vienetą. Europolo Nacionalinis vienetas turi būti integruotas į teisėsaugos institucijas, veikiančias nacionaliniu lygmeniu. Šis Europolo Nacionalinis vienetas yra kontaktas, per kurį vyksta visos informacijos apsikeitimas tarp ES narės ir Europolo.

Nacionalinis Europolo vienetas turi turėti galimybę prisijungti prie visų šalies duomenų bazių. Ryšys tarp Europolo ir jo narės turi būti palaikomas per Europolo ryšių karininkus (toliau – ERK) bei Europolo Nacionalinius vienetus. Ryšiams Europole kiekviena valstybė paskiria savo išrinktus pareigūnus. Europolo pareigūno ryšiams institucija yra viena pagrindinių policijos bendradarbiavimo priemonių, kuri užtikrina saugų Europolo informacijos gavimo ir apdorojimo mechanizmą, nusikaltimų tyrimo koordinavimą.

Europolo Nacionaliniai vienetai kiekvienoje ES šalyse yra skirtingi. Tačiau yra pageidaujama, kad Nacionalinis vienetas būtų susietas su Nacionaliniu šalies kriminalinės policijos žvalgybiniu/informacijos centru ir su jo turimomis nacionalinėmis duombazėmis. Strateginiai uždaviniai, politika ir užduotys turi būti surašytos taip pat kaip ir procedūros, kurias reikės vykdyti visoms teisėsaugos institucijoms ir su jomis susijusiomis valstybinėmis struktūromis, kuriose būtų parašyta, ko jie gali tikėtis iš Nacionalinio vieneto, užsiimančio

[34] *Ibid.*

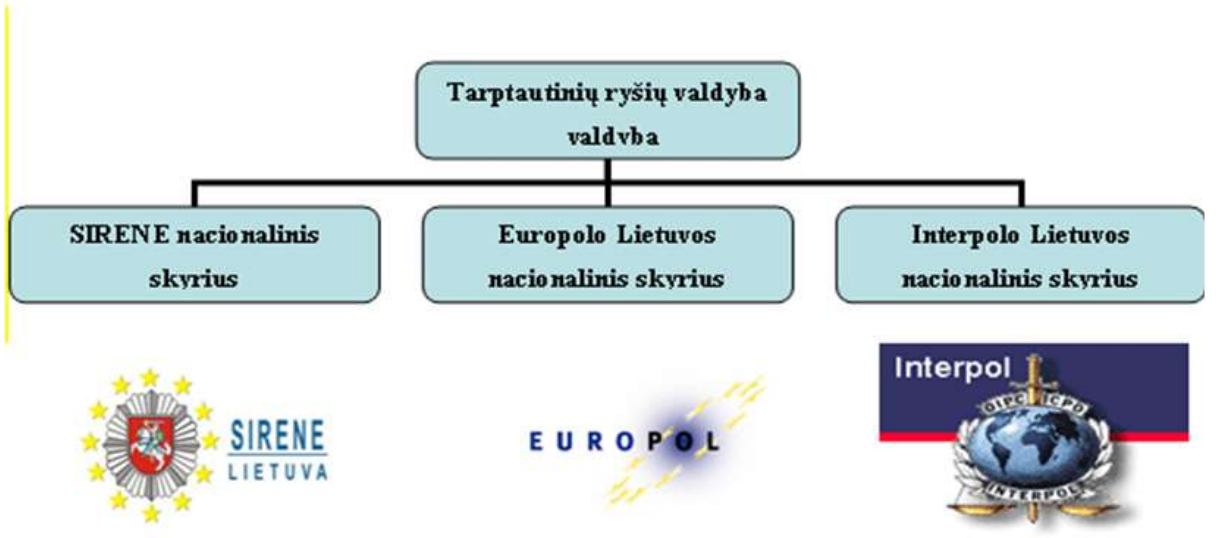
tarptautiniu bendravimu, ir kokias paslaugas jie teikia. Turi būti taikomi tam tikri apsaugos standartai, tokie kaip darbuotojų apsauga, fizinė ir elektroninė, Nacionalinių vienetų apsauga.

Vienas iš besikeičiančių dalykų yra susijęs su išplėsta prieiga prie duomenų sistemų. Šiuo metu yra įmanoma kompetentingų institucijų darbuotojams užklausti Europolo ar kitų institucijų informacijos iš savo esamos vietos ES narėje ar net už jos ribų. Valstybė narė, atstovaujanti savo šalyje vieną ar kitą struktūrą ERK dalyvauja susitikimuose, atstovaudamas savo šalį ir perteikdamas vienus ar kitus dokumentus, ar informaciją institucijai. Jis rūpinasi informacijos pasikeitimu ir turi priėjimą prie reikalingų duomenų bazių. ERK dalyvauja ekspertų susitikimuose, vykstančiuose Europole, nors dažniausiai į susitikimus yra siunčiami tikri šalių narių ekspertai, kadangi ERK negali būti specialistas ar ekspertas visose srityse. Informacijos apsikeitimas vyksta saugia kompiuterine sistema. Visi Šengeno narių (toliau – ŠN) ERK ir trečiųjų šalių ERK palaiko tiesioginį ryšį vienas su kitu per INFO-EX sistemą. Konvencijos 18.3 punktas numato ir „išimtinius atvejus“ –tai leidžia Europolo direktoriui siųsti informaciją į trečias šalis, su kuriomis Europolas nėra sudaręs tam tikro naudojamo susitarimo, bet tik išskirtiniais atvejais, kai yra reikalingas skubus ir labai svarbus reikalas tai padaryti. Informacijos apsikeitimai vyksta gan dideliais mastais - 2006 metais buvo pradėtos 7246 bylos, taigi 29 bylos per darbo dieną, o tai sąlygojo apie 210 000 pranešimų informacijos apsikeitimui, taigi, apie 840 pranešimų per darbo dieną.

Kiekviename nacionaliniame Europolo skyriuje yra įdiegti kompiuteriai su programinėmis įrangomis, kurie apjungia atitinkamus ERK Europole. Šitas apjungimas yra vadinamoji „saugi linija“. Šita sistema yra naudojama žvalgybinės informacijos apsikeitimui per saugią liniją. Informacijos apsikeitimas vyksta saugiomis linijomis tarp šalių narių ir ne ES narių (su kuriomis sudarytos sutartys), bet ir informacinė sistema, kur laikomi kriminalinio pobūdžio duomenys. Informacinė sistema turi: informacijos apie įtariamus arba teistus asmenis, nusikaltėlių padarytus nusikaltimus ir duomenis apie kriminalines organizacijas, struktūras bei priklausomybę joms.

Informacija įvesta į informacinę sistemą vienos šalies narės yra tiesiogiai prieinama ir gaunama kitos šalies narės ir Europolo. Tokia sistema (struktūra, pagrindas, forma, lentelės) yra prieinamos ir reguliariai atnaujinama visose šalyse narėse. Kiekvienas pranešimas/forma su informacija turi būti įvertinama ir pažymima tam tikra žyma, kad kiti naudotojai ir Europolo darbuotojai – ekspertai ir analizuotojai galėtų daryti svarią išvadą dėl šios informacijos turinio ir šaltinio patikimumo. Europole informacija yra išplatinama ir pažymima atsižvelgiant į siuntėjo žymą, jos panaudojimo galimybes bei šaltinio patikimumą.

Lietuva tarptautiniam bendradarbiavimui yra pasirinkusi lanksčių kanalų sritį (SIS-NET; EUROPOLAS; INTERPOLAS; Dvišalio bendradarbiavimo kanalai; Tarptautinė muitinės administracijų tarpusavio pagalba) į kurią įeina ir Europolo nacionalinis vienetas (2010 m. gruodžio 17 d. patikslinta 2006 m. gruodžio 18 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2006/960/TVR dėl keitimosi informacija ir žvalgybos informacija tarp Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijų supaprastinimo gairių redakcija) Lietuvoje kovoje su tarptautiniu nusikalstamumu yra įsteigta Tarptautinių ryšių valdyba, į kurią lygiagrečiai įeina tiek SIRENE[35] nacionalinis, tiek Europolo Nacionalinis bei Interpolo Nacionalinis skyriai (1 pav.).

1 pav. Informacijos apsikeitimo institucijos Lietuvoje

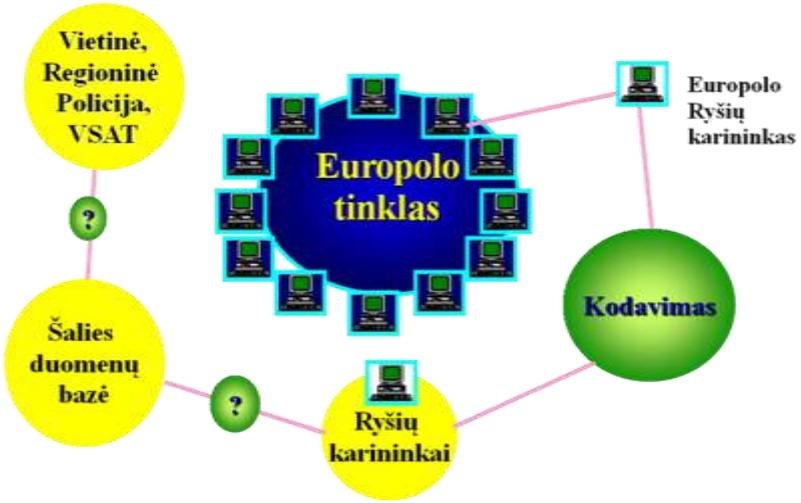
Nagrinėjant Europolo atvejį Lietuvoje, galime paminėti, kad Lietuva bendradarbiauti su Europolu pradėjo 1996 m., tačiau tik tam tikrose srityse: buvo vykdomos bendros mokymų programos, kriminologiniai tyrimai. Lietuvos pareigūnai, Europolo kvietimu, dalyvavo policijos pajėgų operacijose, kuriose buvo siekiama užkirsti kelią nelegaliai migracijai, prekybai žmonėmis bei automobilių vagystėms.

2004 m. rugsėjo 1 d. Lietuvai tapus pilnateise Europolo nare, Lietuvos policijai kartu su Jungtinės Karalystės Nacionalinės kriminalinės žvalgybos tarnyba (NCIS) įgyvendinus bendrą PHARE projektą „Kovos su organizuotu nusikalstamumu stiprinimas, buvo įkurtas Europolo nacionalinis padalinys“, Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių

[35] Tai *Supplementary Information Request at the National Entry* (papildomos informacijos prašymas atvykstant prie nacionalinių sienų) angliška santrumpa, kuria nurodoma visose Šengeno valstybėse įsteigtų SIRENE biurų pagrindinė užduotis – valstybių keitimasis papildoma ar papildančia informacija apie perspėjimus.

valdyboje įkurtas Europolo Lietuvos nacionalinis skyrius. Lietuva Europole turi tris (2 policijos ir 1 muitinės) pareigūnus ryšiams, kurie, yra atsakingi už Lietuvos ir Europolo ryšių palaikymą. Šie pareigūnai yra oficialūs LR atstovai Europole.

Informacijos rinkimas (2 pav.) vyksta regioniniu lygiu tiek policijoje, tiek Valstybės sienos apsaugos tarnyboje bei kitur, informacijos patalpinimas į duomenų nacionalines bazes bei nacionalinio ryšių karininko informacijos šifravimas ir perdavimas atsakingam Europolo pareigūnui iki tol, kol visa minėta informacija yra įvedama į duomenų bazę.

2 pav. Informacijos perdavimo schema

Taigi žvalgybinės informacijos tėkmė Europole yra gana sudėtingas procesas, reikalaujantis keleto žingsnių, kurie yra būtini, norint apdoroti didelius informacijos į šią instituciją patenkančius srautus, užtikrinant jos saugumą ir patikimumą šifruojant, ir tik po to darant analizes ar naudojant surinktą informaciją kovoje su tarptautiniu nusikalstamumu, užtikrinant visuomenės saugumą.

IŠVADOS

Apibendrinant straipsnyje pateiktus aspektus, galima konstatuoti, kad visuomenės saugumui užtikrinti įkurta tarptautinė kovos su nusikalstamu institucija – Europolas. Jo sukūrimas rodo šalių narių pastangas kontroliuoti tarptautinį nusikalstamumą, užtikrinant visuomenės saugumą. Tarptautinis nusikalstamumas gali būti kontroliuojamas tik plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą, tik taip gali būti sustabdyti asmenys, vykdantys nusikalstamas veikas. Nusikalstamumui peržengiant vienos valstybės ribas atsiranda kliūčių veiksmingai

kovoti su nusikalstamumu konkrečioje šalyje. Teisėsaugos struktūrų bendradarbiavimas siekiant išspręsti kylančias problemas turi pereiti tam tikrus lygius arba ribas: nuo neoficialaus bendradarbiavimo pereinama prie institucinio, nuo atskirų institucijų prie vienos institucijos bendradarbiavimo.

Siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, Europolas yra pagrindinis visos perduodamos informacijos analizės ir realizavimo tarpinis centras, tuo padedantis užkardyti tarptautiniu mastu veikiančias nusikalstamas grupuotes. Esant nacionaliniams šalių narių skirtumams, atkreiptinas dėmesys ir į perduodamos žvalgybinės informacijos teisinį pagrindą bei įvairius ES lygio skatinimus ja dalintis, kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu. Europolas įvardintas kaip pagrindinė bendradarbiaujanti ir kovojanti su tarptautiniu nusikalstamumu ES institucija, o suteikiama informacija – pagrindinis įrankis jai tą daryti. Perduodamos informacijos Europole procesas gana ilgas ir sudėtingas, bet jis būtinas, siekiant išanalizuoti didelius teikiamos informacijos srautus ir užtikrinant jos saugumą bei panaudojimą, aiškinantis tarptautinius nusikaltimus ir užtikrinant visuomenės saugumą.

LITERATŪRA

1. Balzer, A.J. *International police cooperation: opportunities and obstacles.* Slovenia College of Police and Security Studies, 1996.
2. Benyon, J. *The developing system of police cooperation in the European Unijon McDonald W. F.* (ed.). Crime and law enforcement in the global village. Cincinnati, OH, Anderson, 1997.
3. Brady, H. Europol and the European Criminal Intelligence Model: A Non-state Response to Organized Crime. *Oxford Journals Policing Volume 2, Issue1*, 2000, p. 103-109.
4. Bruggeman, W. Europol - a European FBI in the making? Lecture in Cicero Foundation Great *Debate seminar „Justice and Home Affairs - How to Implement the Amsterdam Treaty*"? 2000.
5. Bilius, M. Tarptautinis policijos bendradarbiavimas socialinio saugumo kontekste. *Jurisprudencija.* 2005, 76 (68): 90-101.
6. Bunyan, T. *Trevi, Europol and the European State, in: ders. (Hrsg.), Statewatching, Nottingham*, 1993, s.15/ 16.
7. Carlson, S., Zagaris, B. International Cooperation in Criminal Matters: Western Europe's International Approach to International Crime. *Nova Law Review*, 1991. No.15.
8. Deflem, M.„Europol and the Policing of International Terrorism: Counter – Terrorism in a Global Perspective". *Justice Quanterly*. 2006. Vol. 23. Nr. 3.
9. Fisahn, A. *Europol – Probleme der Kontrolle Kritische Justiz*. 1998.
10. Gerspacher, N. *International Police Cooperation: The roles of Interpol and Europol. International Observer*, 2004. No. 32.
11. Gusy, Ch., Gimbal, A. Rechtliche Schranken der polizeilichen Zusammenarbeit im Rahmen des Schengener Informationssystems, in: Manfred Baldus/Michael Soine (Hrsg.), Rechtsprobleme der internationalen polizeilichen Zusammenarbeit, Baden Baden (Nomos), 1999, s. 124-144, hier s. 126.
12. Lavranos, N. *Europol and the Fight Against Terrorism. European Foreign Affairs Review*. Vol. 8, 2003, p. 259-275.

13. Panomariovas, A. *Žvalgybinė veikla ir žvalgybinės informacijos panaudojimas tiriant nusikalstamas veikas.* Mykolo Romerio universitetas, 2009.
14. Santiago, M. *Europol and Police Cooperation in Europe*. Vol. 11, 2000, p. 263.
15. Schomburg, W. *EUROJUST neben EUROPOL. Kooperation bei der Kooperation in Europa, in: Kriminalistik*, 2000, Jg. 54, Nr. 1, s. 13-21.
16. Sturm, J. *Schengen – Europol – Interpol. Konkurrenz oder Partnerschaft?, in: Kriminalistik*, 1997. Nr. 51, s. 99-104, hier s. 102.
17. Thomas, P. *Die Verwirklichung des „Rechtsstaats“prinzips bei Europol, in: Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswisenschaft*, 1998, s. 441.
18. Wagner, W. „Halt, Europol!“ *Probleme der europäischen Polizeikooperation für parlamentarische Kontrolle und Grundrechtsschutz*, 2004. HSFK-Report 15.
19. Wehner, R. Die polizeiliche Zusammenarbeit zwischen den Schengen-Staaten unter besonderer Berücksichtigung des SIS, in: Alberto Achermann/Roland Bieber/Astrid Epiney/Ruth Werner (Hrsg.), Schengen und die Folgen. Der Abbau der Grenzkontrollen in Europa, Bern (Stämpfli), 1995, s. 129-178, hier s. 135.
20. Nadelmann, E. A. The role of the United States in the International Enforcement of criminal law. *Harvard International Law Journal*. 1990. No. 31.

THE FIGHT AGAINST INTERNATIONAL CRIME ELEMENTS

Egidijus Nedzinskas*
Mykolas Romeris University

Antanas Janušauskas**
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Increasing number of cross-border crime, there is a need to create a common organization whose goal – to unite the states to fight crime. Each country is different legal systems, different law enforcement agencies, it is extremely difficult to work without coordinating organizations, to remove these inconsistencies. A similar type of international organizations, the main goal – a strong European Union Member States in the fight against international crime. For this purpose established by the European Union law enforcement organization – Europol. Its aim is to increase the competent authorities of Member States' operational effectiveness and promote their cooperation in the fight against serious transnational organized crime and terrorism and its prevention. A study has found that only united the whole of the European Union's Europol National Units, may be more successful in the fight against serious international crime.

Keywords: Europol, Schengen Area, public security, international cooperation, cross-border crimes.

Egidijus Nedzinskas* Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros lektorius, Kauno technologijos universiteto edukologijos krypties doktorantas, 31 mokslinių straipsnių autorius. Mokslinių interesų kryptys: studijų proceso optimizavimas ir karjeros ypatybes, edukacinės ir mokymosi aplinkos, visuomenės saugumas.
Egidijus Nedzinskas* Mykolas Romeris University Faculty oj Public Secutity Department of Police Activities, lecturer Kaunas University of Technology in Education doctoral student, 31 scientific articles. Research interests - the study process optimization and characteristics of the career, educational and training environment, public safety.

Antanas Janušauskas** Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Fizinio katedros docentas, biomedicinos mokslų daktaras, 99 mokslinių straipsnių autorius. Mokslinių interesų kryptys: visuomenes sveikata, studijų proceso optimizavimas ir karjeros ypatybės, visuomenes saugumas.
Antanas Janušauskas** Mykolas Romeris University Faculty oj Public Secutity Department of Physical Training, Associate Professor Dr. Biomedical Sciences, Doctor, 99 scientific articles. Research interests - the public health, education and career in the process of optimization of properties, and public securit